

Staromiejska Trasa Turystyczna

Staromiejska Trasa Turystyczna (etap I) Publikacja została wsparta ze środków pomocy Unii Europejskiej.

1. **[1]Mury obronne średniowieczne** - o obwodzie 1600 m, umocnione były 46 czatowniami i 3 bramami, tworzyły zamknięty pierścień. Grubość muru u podstawy wynosiła 1,30 m, a wysokość sięgała 7 m. Pierwotny system fortyfikacji Koszalina, zbudowany po lokacji miasta, stanowił pierścień wałów ziemnych z drewnianą palisadą, otoczony fosą i stawami. Ten system umocnień przetrwał do 1291 r. Nowe obwarowania zbudowano już z cegły i kamieni. Do początku XVIII w. mury zachowały się w pierwotnym stanie. Dopiero po wielkim pożarze miasta w 1718 r. były stopniowo obniżane (do 1731 r.) do wysokości 3 m. Uzyskany materiał wykorzystano do odbudowy miasta. W XIX w. bramy miejskie rozebrano, a do większych fragmentów murów dobudowano domy. Dzięki temu części murów zachowały się do dzisiaj, m.in. najdłuższy około 60 m pomiędzy ul. Mickiewicza i Młyńską i najwyższy, sięgający 6 m, przy ul. Marii Ludwiki. Od 1960 r. zachowane fragmenty murów są sukcesywnie poddawane renowacji. Wpisane do rejestru zabytków pod nr 6 dn. 09.06.1953 r. i decyzją nr 90 dn. 25.05.1955 r.
2. **Pałac Młynarza i młyn z XIX w.** - Akt lokacyjny miasta Koszalina z 1266 zawiera wzmiankę o prawie do budowy pierwszego młyna wodnego. Młyn ten przetrwał do wielkiego pożaru w 1601 r. Do XIX w. obiekt wielokrotnie rozbudowywano i modernizowano. W latach 1838-1842 zbudowano nowy młyn, który wyposażono w amerykańskie urządzenia techniczne i turbinę wodną (1878). W latach 1890 - 1897 do młyna dobudowano pałac młynarza, który po II wojnie światowej pełnił funkcje administracyjne dla Zakładów Zbożowych. Po remoncie i adaptacji na cele wystawowe od

1991 r. siedziba Muzeum w Koszalinie. Obiekty wpisane do rejestru zabytków pod nr 910 dn. 04.05.1976 r.

3. **Skansen kultury jamneńskiej** – w zabytkowej zagrodzie rybackiej z 1869 r. (przeniesionej z Dąbek k. Darłowa) eksponowane są zabytki kultury jamneńskiej i pomorskiej, związane z życiem codziennym i pracą dawnych mieszkańców podmiejskich wsi Jamna i Łabusza. Obejrzeć można m.in. słynne jamneńskie krzesła, fotele, szafy i łóżka. W pobliżu znajduje się stodoła z wystawą kuźni pomorskiej.
4. **Budynek z początku XIX w.** Budynek wzniesiono na terenie, który w średniowieczu zajmował klasztor żeński cysterek. W 1568 r. na miejscu rozebranego klasztoru biskup kamieński, książę Jan Fryderyk rozpoczął budowę zamku. Zamek spłonął w wielkim pożarze w 1718 r. i nie został odbudowany. Obecny budynek wzniesiono w latach 1820 – 1825 jako siedzibę sądu okręgowego i prokuratury.
5. **Kościół zamkowy z XIII/XIV w.** – obecnie cerkiew prawosławna. Powstał około 1300 r. jako kościół klasztoru cysterek, obecnego w Koszalinie od 1278 r. do lat 50. XVI w. Opuszczony przez mniszki, zrujnowany, został odbudowany przez księcia Franciszka I w latach 1602-1609 jako kościół zamkowy. Znacznie uszkodzony w czasie pożaru miasta w 1718 r., w latach 1818 – 1819 doczekał się generalnego remontu, otrzymał nowe wyposażenie (organy – 1863 r.). W 1953 r. przekazany Polskiemu Autokefalicznemu Kościołowi Prawosławnemu, pełni funkcje sakralne. Wpisany do rejestru zabytków pod nr 126 dn. 08.11.1956 r.
6. **„Domek Kata” – kamienica gotycka z XV w.** – obecnie siedziba Teatru Propozycji „Dialog” (od 1964 r.). Stanowisko kata w średniowiecznym Koszalinie funkcjonuje od 1464 r. Egzekucje przeprowadzano na tzw. Górze Wisielców (przedłużenie ul. Dąbrowskiego) i na rynku miejskim. Ostatni raz kat wypełnił swoją powinność wobec miasta w 1893 r., ale w kamienicy mieszkał do lat 30. XX w. Wpisany do rejestru zabytków pod nr 104 dn. 24.08.1956 r.
7. **Zabytkowy Park im. Książąt Pomorskich** – najstarsza część parku, tzw. Stara Promenada, powstała w 1817 r. u podnóża murów obronnych. Do 1838 r. trwały prace związane z wytyczeniem alejek, budową fontanny, przebudową stawu i regulacją rzeki. W latach 1933 – 1934 staw odnowiono i założono wyspę dla łabędzi. Do najciekawszych okazów parku należy mający ponad 300 lat klon jawor (tzw. Drzewo Czarownic), jedyna w Koszalinie magnolia drzewiasta, korkowiec amurski, cyprysik błotny i miłorząb dwuklapowy. Warto także przejść się aleją platanów klonolistnych. Wpisany do rejestru zabytków pod nr 1173 dn. 13.06.1983 r.
8. **Amfiteatr im. Ignacego Jana Paderewskiego** – wybudowany w 1973 r. z inicjatywy władz wojewódzkich i uczestników Światowego Festiwalu Chórów Polonijnych. Zadaszenie, wg projektu prof. inż. J. Filipkowskiego z Wyższej Szkoły Inżynierskiej (obecnie Politechnika Koszalińska), wykonano w 1975 r. z okazji Centralnych Dożynek, które odbyły się w Koszalinie. Do roku 1820 w miejscu amfiteatru funkcjonował tzw. Ogród Strzelecki wraz ze strzelnicą Koszalińskiego Związku Strzeleckiego. Znajdowały się tu także restauracja, kręgielnia i plac zabaw. Po II wojnie światowej działała strzelnica sportowa i restauracja, które zlikwidowano na początku lat 70. ubiegłego stulecia w związku z budową nowego amfiteatru. Teren pod ochroną WKZ jako część założenia przestrzennego zieleni, wpisanego do rejestru zabytków pod nr 1173 dn. 13.06.1983 r.
9. **Budynek Koszalińskiej Biblioteki Publicznej** – oddany do użytku w 1973 r. Zgromadzono tutaj największy księgozbiór na Pomorzu Środkowym obejmujący przede wszystkim wydawnictwa popularnonaukowe, zbiory regionalne i dokumenty życia

społecznego. Obok budynku wzniesiony w 1976 r., z inicjatywy uczestników Światowego Festiwalu Chórów Polonijnych, pomnik „Więzi Polonii z Macierzą”. Po zachodniej stronie placu pomnik „Rodła”, z hasłem „Polak Polakowi Bratem”, a za nim, założona z okazji 740-lecia Koszalina, Aleja Dębów Pamięci, poświęcona wybitnym postaciom w dziejach miasta. Wokół Biblioteki park im. Tadeusza Kościuszki, z pięcioma pomnikami przyrody, powstały w latach 60. XX w. na miejscu tzw. Starego Cmentarza (zał.1819 r.) Teren pod ochroną WKZ jako część założenia przestrzennego zieleni, wpisanego do rejestru zabytków pod nr 1173 dn. 13.06.1983r.

10. **Budynek** wzniesiony w 1871 r. Do końca II wojny światowej w tym budynku znajdowała się sala koncertowa i teatralna oraz restauracja. Przejęty w 1945 r. przez Wojsko Polskie został przeznaczony na teatr „Domu Żołnierza”. W latach 1947 –1949 siedziba Teatru Objazdowego, a następnie Teatru Miejskiego, Wojewódzkiego Domu Kultury do 1998 r. Obecnie mieści się tu Centrum Kultury 105 i Filharmonia Koszalińska, z salą Kina „Kryterium”, pełniącą również funkcje koncertowe.
11. **Neogotycki budynek Poczty Głównej** – wzniesiony w 1884 r. jako siedziba Naczelnej Dyrekcji Poczty i Urzędu Pocztowego na miejscu dwóch budynków, wynajmowanych od 1858 r. Na dziedzińcu Poczty w tym czasie wybudowano powozownię. W latach 1906 – 1908 dobudowano skrzydło wschodnie. Rozbudowa poczty związana była z rozwojem komunikacyjnym regionu. Już w 1803 r. w Koszalinie znajdowała się stacja poczty konnej, która działała do 1911 r. W budynku mieścił się również Urząd Budowy Telegrafu. Założenie wpisane do rejestru zabytków pod nr 1236 dn. 05.02.1993 r.
12. **Gmach Rejencji**, wzniesiony w latach 90. XIX w. jako siedziba władz rejencji pruskiej (pruska jednostka administracji, odpowiednik województwa). Budynek wzniesiony w stylu eklektycznym z elementami secesji. Urzędowali tutaj kolejni prezydenci rejencji koszalińskiej do 1939 r., kiedy siedzibę tego urzędu przeniesiono do nowo wybudowanego gmachu. Po II wojnie światowej obiekt wraz z kompleksem przyległych budynków administracyjnych został przekazany na siedzibę komendy wojewódzkiej milicji; obecnie siedziba Komendy Miejskiej Policji.
13. **Neogotycki budynek polikliniki** – wzniesiony w latach 1895 – 1896 na potrzeby szpitala miejskiego. Od 1914 r. do 1945 r., jako Dom Miejski, był użytkowany przez różne miejskie instytucje, m.in. Miejski Urząd Budowlany i Mieszkaniowy, Zarząd Gruntów, Muzeum Miejskie (1914 – 1929), Koszalińską Czytelnię Ludową, Miejską Kasę Chorych. Po wojnie, w latach 1945 – 1950, budynek pozostawał pod zarządem władz miejskich, od 1950 r. jest użytkowany przez Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji jako Zakład Opieki Zdrowotnej MSWiA. W 1987 r. dobudowano nowy gmach szpitala-polikliniki.
14. **Kaplica św. Gertrudy** – wzniesiona w 1383 r., poza murami miejskimi, początkowo pełniła funkcje kaplicy szpitalnej, a następnie – cmentarnej. W 1735 r. zamieniona na skład amunicji miejscowego garnizonu (zmiana dachu, zamurowanie otworów okiennych, rozebranie wieży). Na początku XX w. przywrócono kaplicy funkcje sakralne i poddano restauracji, odtwarzając pierwotny wygląd. Po II wojnie światowej pełniła funkcje magazynowe, mieściła się tu także Mała Scena Bałtyckiego Teatru Dramatycznego. W 1999 r. kaplica została przekazana parafii ewangelicko-augsburskiej i ponownie pełni funkcje sakralne. Wpisana do rejestru zabytków pod nr 103 dn. 24.08.1956 r.
15. **Budynek Bałtyckiego Teatru Dramatycznego** – wzniesiony w 1906 r. jako budynek parafialny ewangelickiej gminy wyznaniowej, w latach 50. XX w. został przebudowany i przekazany teatrowi. W 1945 r. pełnił funkcje obozu przejściowego dla uciekinierów z Prus Wschodnich, a w latach 1946 – 1947 mieścił się tu szpital zakaźny dla wysiedlanych Niemców. W latach 1953 – 1958 funkcjonował jako dom widowiskowo-sportowy. Od 1958

r. siedziba Bałtyckiego Teatru Dramatycznego.

16. **Neogotycki budynek Archiwum Państwowego** – wzniesiony na początku lat 80. XIX w. jako szpital garnizonowy, znajdował się pod zarządem administracji wojskowej do końca I wojny światowej. Od 1925 r. siedziba Urzędu Skarbowego. Od maja 1945 r. do 1957 r. mieścił się tu Szpital Powiatowy i Miejski, w latach 1958 – 1970 Państwowa Szkoła Pielęgniarska. W kolejnych latach obiekt użytkowało wspólnie kilka instytucji, m.in. Biuro Projektów Budownictwa Komunalnego, Wojewódzka Przychodnia Stomatologiczna, Przychodnia Neurologiczna, Archiwum Państwowe. Od 1988 r. siedziba Archiwum Państwowego w Koszalinie.
17. **Gmach I Liceum Ogólnokształcącego im. St. Dubois** – wybudowany w latach 1910 –1912 na potrzeby Miejskiego Liceum Żeńskiego im. Księżnej Bismarck. W 1944 r. w gmachu znajdował się lazaret dla żołnierzy niemieckich, a od 1945r. – szpital dla żołnierzy radzieckich. W 1947 r. przekazany Gimnazjum i Liceum Ogólnokształcącemu w Koszalinie, pełni nieprzerwanie funkcje edukacyjne – obecnie siedziba I Liceum Ogólnokształcącego im. Stanisława Dubois.
18. **Neogotycki Kościół Św. Józefa** – zbudowany w 1869 r. dla wiernych założonej w 1857 r. parafii katolickiej. Do 1939 r. gromadzili się tutaj Polacy, mieszkający na stałe i pracujący sezonowo w okolicy Koszalina. Kościół został wzniesiony na planie prostokąta, z niewielkim trójbocznie zamkniętym prezbiterium. We wnętrzu zabytkowe, neogotyckie wyposażenie, m.in. czternaście obrazów Drogi Krzyżowej z roku 1886. W prezbiterium zachowały się neogotyckie witraże. Do końca II wojny światowej był jedynym kościołem katolickim w Koszalinie. Wpisany do rejestru zabytków pod nr 1262 dn. 31.12.1998 r.
19. **Kamienica gotycka z XIV w. ul. Bolesława Chrobrego 6** – kamienica usytuowana przy katedrze nawiązuje do średniowiecznego charakteru zabudowy Koszalina. Zachowane fragmenty elewacji frontowej i gotycki ostrołukowy portal świadczą o metryce obiektu. W XVIII w. została przebudowana. W 1945 r. uległa częściowemu zniszczeniu, odbudowana w latach 1958 – 1959. Obecnie budynek mieszkalny. Wpisana do rejestru zabytków pod nr 95 dn. 10.08.1956 r.
20. **Katedra gotycka z XIV w. p.w. Niepokalanego Poczęcia NMP** – najstarszy zabytek miasta, wzniesiony w latach 1300 – 1333. Reprezentuje najczęściej spotykany na Pomorzu typ budowli – bazylikę z wydłużonym, zamkniętym trójbocznie prezbiterium, z wnętrzem sklepionym gwiaźdzście i kwadratową, masywną wieżą. W ołtarzu głównym znajduje się 16 figur gotyckiego pentaptyku z 1512 r., ponadto w prezbiterium na belce tęczowej – krucyfiks z końca XIV w. oraz witraże powstałe w latach 1914 – 1915. Kościół wyposażony jest w organy o barokowym brzmieniu z 1899 r. Najstarszym zabytkiem kościoła jest umieszczona w kruchcie pod wieżą chrzcielnica z XIII w. Na ścianach kruchty płyty nagrobne z pocz. XVII w. Wpisana do rejestru zabytków pod nr 71 dn. 23.05.1956 r.
21. **Ratusz** siedziba władz miejskich, wzniesiony w latach 1960-62. Jest szóstym z kolei ratuszem w dziejach miasta. Rynek Staromiejski wyznaczony został wraz z lokacją miasta w XIII w. Na środku rynku, od XIII do pocz. XVIII w., były lokalizowane kolejne ratusze. Jeden z nich spłonął w czasie wielkiego pożaru miasta w 1718 r. W roku 1720 ratusz wybudowano w południowej pierzei rynku, niedaleko katedry. Po stu latach został rozebrany, a na jego miejscu w latach 1827 – 1830 wzniesiono kolejny budynek, który zmodernizowano w 1877 r. Ostatni przedwojenny ratusz istniał do marca 1945 r., spłonął w czasie zdobywania miasta.
22. **Kamienica z XVI w., obecnie Pałac Ślubów** – wzniesiona w okresie późnego średniowiecza kamienica posiada w ścianach bocznych najstarsze elementy – ostrołukowe

blendy z XV/XVI w. Uległa zniszczeniom podczas wielkiego pożaru miasta w 1718 r., została odbudowana. Do 1945 r. była użytkowana jako budynek mieszkalny. Po zniszczeniach w 1945 r. ponownie odbudowana. W latach 1969 – 1972 przeprowadzono remont i adaptację wewnątrz na ekspozycje Muzeum Okręgowego. Od 1982 r. funkcjonuje jako Pałac Ślubów. Wpisana do rejestru zabytków pod nr 599 dn. 29.08.1966 r.

23. **Budynek Straży Pożarnej** – wzniesiony w 1928 r., z charakterystyczną wysoką wieżą usytuowaną od strony zachodniej, służącą pierwotnie jako ściana ćwiczeń wysokościowych. Dawniej elewacja frontowa i plac ćwiczeń usytuowane były po stronie zachodniej, po II wojnie plac główny umieszczono po wschodniej stronie budynku, przy ul. Kazimierza Wielkiego. Wcześniejszy budynek straży istniał tuż obok i zbudowany był z tak zwanego muru pruskiego. Lokalizacja straży pożarnej nawiązuje do miejsca wybuchu wielkiego pożaru miasta w 1718 r., w którym spłonęła większość zabudowy miasta. Obecnie budynek nadal spełnia swoją pierwotną funkcję.
24. **Podziemia starego browaru, ul. Kazimierza Wielkiego** – stanowią część dawnego browaru E. Aschera z 1846 r., istniejącego do 1910 r., który znajdował się na placu pomiędzy ul. Zwycięstwa a budynkiem Straży Pożarnej. Rozległe, podziemne pomieszczenia służyły dawniej do składowania i kielkowania jęczmienia oraz leżakowania piwa. Były też wykorzystywane jako magazyny, a w czasie II wojny użytkowane przez fabrykę amunicji. Obecnie dolne kondygnacje podziemnych sal zalane są wodą.
25. **Neogotycki budynek z końca XIX w.** W tym miejscu do 2006 roku znajdował się czterokondygnacyjny neogotycki budynek z końca XIX wieku. Frontowa elewacja kamienicy – według zapewnień inwestora i warunków określonych przez prezydenta miasta – zostanie odtworzona z zachowaniem detali architektonicznych. czterokondygnacyjna kamienica, przez wiele lat była siedzibą Banku PKO BP. Budynek powstał jako lokal handlowy sąsiedniego browaru C. Aschera. W roku 1922 kupiony przez miasto i gruntownie przebudowany na potrzeby Miejskiej Kasy Oszczędności (Kasę Oszczędności powołano do życia w Koszalinie w 1821 r.). Po wojnie, w latach 1945 – 1947, w budynku mieściła się część biur Zarządu Miejskiego oraz Miejskie Wodociągi i Kanalizacja. Siedziba PKO, a następnie PKO BP od lat pięćdziesiątych XX w. do 2003 r.
26. **Zabudowania koszalińskiego browaru** – założonego w 1873 r. jako spółka kapitału ziemiańskiego, były kilkakrotnie przebudowywane. Dawne browary i spichrze mieściły się na placu pomiędzy budynkiem Straży Pożarnej i ul. Zwycięstwa (warzeniem piwa zajmowano się w Koszalinie od początku powstania miasta). W latach 1909 – 1912 browar rozbudowano o budynek rozlewni piwa i trzy wydziały piwnic. Produkowano tutaj m.in. znane marki pilzner koszaliński i piwo leżakowe, w czasie II wojny około 60 tys. hl piwa i 5 tys. hl wody mineralnej rocznie. W 1945 r. budynki uniknęły zniszczeń. W latach 90. część pomieszczeń magazynowych od strony ul. Grunwaldzkiej zaadaptowano na restaurację i pub.
27. **Budynek byłego oddziału Narodowego Banku Polskiego** – zbudowany w latach 1936 – 1938, według projektu architekta prof. Gregora Rosenbauera, jest przykładem architektury modernistycznej. Od początku aż do 1945 r. był siedzibą Oddziału Pomorskiego Banku SA w Szczecinie. W 1945 r. mieściła się tutaj radziecka Komendantura Wojenna. Od 1947 r. ponownie spełnia funkcje banku – Oddziału Narodowego Banku Polskiego. Obecnie siedziba Centrum Biznesu i Banku Ochrony Środowiska SA.
28. **Budynek z końca XIX wieku** – zbudowany został w latach 70. XIX w. przez rodzinę Hildebrand. W latach 1905-19 mieszkał tutaj dr Fryderyk Hildebrand, koszalinianin, znany botanik, profesor uniwersytecki i dyrektor Ogródów Botanicznych we Freiburgu.

W okresie 1921 – 1930 budynek był własnością Ziemiańskiej Kasy Oszczędnościowo-Pożyczkowej, następnie, do 1939 r., mieściły się tu Bank Własności Gruntów i Domów oraz Stowarzyszenie Właścicieli Gruntów i Domów Miasta Koszalina i Powiatu. W czasie II wojny należał do Banku Ludowego. Po wojnie nadal spełnia funkcje banku, do 1949 r. Banku Rolnego, w latach 1949 – 1968 Oddz. Wojewódzkiego Banku Inwestycyjnego, w latach 1968-88 III Oddz. NBP. Po 1989 r. mieścił się tutaj Bank Gdański. Obecnie siedziba Banku Millennium.

Adres źródłowy: <https://koszalin.pl/pl/page/staromiejska-trasa-turystyczna?page=0%2C5>

Odnosińniki

[1] https://koszalin.pl/sites/default/files/pliki/Turystyka/trasa-turystyczna/staromiejska_trasa_turystyczna_mapa.jpg